

УДК 342.952

Романяк Д. М., к.ю.н., заступник прокурора
Дарницького району міста Києва

До питання про правову природу служби в органах прокуратури як публічної служби

Стаття присвячена обґрунтуванню доцільності віднесення служби в органах прокуратури до публічної служби. Звернено увагу на відсутність усталеної думки відносно правової природи служби в органах прокуратури. Поряд із цим, доведено відсутність протиріч та наступність у розвитку наукового підходу щодо належності служби в органах прокуратури до публічної служби.

Ключові слова: прокурор, прокуратура, служба в органах прокуратури, державна служба, публічна служба.

Статья посвящена обоснованию целесообразности отнесения службы в органах прокуратуры к публичной службе. Обращено внимание на отсутствие единого сложившегося научного подхода в отношении определения правовой природы службы в органах прокуратуры. Вместе с тем, доказано отсутствие противоречий и преемственность в развитии научного подхода по поводу принадлежности службы в органах прокуратуры к публичной службе.

Ключевые слова: прокурор, прокуратура, служба в органах прокуратуры, государственная служба, публичная служба.

The article is devoted to substantiation of expediency of service at Prosecutor's office bodies definition as public service. Attention is drawn to the lack of established opinions about the legal nature of service at Prosecutor's office bodies. Along with this, it is proved that there are no conflicts, and continuities in the development of the scientific approach regarding the identity of the service at Prosecutor's office bodies to the public service.

Keywords: prosecutor, the Prosecutor's office, service at Prosecutor's office bodies, state service, public service.

Актуальність. Реформування інституту прокуратури у напрямку запровадження європейських стандартів судово-прокурорської діяльності спрямоване на забезпечення законності і правопорядку у державі на основі високого рівня правової культури і правосвідомості. Відповідно Конституції України, прокуратура займає самостійне місце в механізмі держави, що обумовлено її завданнями і функціями, принципами організації й діяльності та відповідними повноваженнями органів прокуратури.

Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки, схваленою Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, серед завдань, які мають бути виконані в процесі реалізації Стратегії зазначено про необхідність розробки внутрішніх механізмів підвищення відповідальності і протидії корупції в судовій системі та органах прокуратури, покращення управління та забезпечення взаємосумісності інформаційних систем судів, прокуратури, адвокатури, пенітенціарної служби та інших органів юстиції. Отже, реформування прокуратури є невід'ємною складовою реформування судоустрою, що здійснюється з метою утвердження такого правопорядку, який ґрунтується на високому рівні правової культури в суспільстві, діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини, а в разі їх порушення – справедливого їх відновлення в розумні строки [1].

Реформування інституту прокуратури – системне завдання, вирішення якого

передбачає розв'язання низки проблем не тільки суто практичного, але, насамперед, концептуального характеру. Однією з таких концептуальних проблем виступає проблема визначення правової природи служби в органах прокуратури, наявність якої обумовлена місцем прокуратури у системі органів правової охорони і захисту прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Звернення до наукових напрацювань дозволяє виділити ряд наукових робіт, присвячених проблемам реалізації дисциплінарних прав прокурорів, дисциплінарної відповідальності, кадрового забезпечення діяльності прокуратури, управління прокуратурою, засади діяльності прокурора у сфері адміністративного процесу, авторами яких є: О.В. Агєєв, М.Ю. Івчук, О.С. Іщук, І.Є. Марочкін, М.І. Мичко, В.В. Сухонос, В. В. Шуба, М.К. Якимчук та інші. Поряд із цим, питання правової природи служби в органах прокуратури не знайшло достатнього ступеня наукового опрацювання.

Мета та завдання дослідження: обґрунтування наукового підходу щодо визначення правової природи служби в органах прокуратури як публічної служби. Теоретико-правовим підґрунтям досягнення цієї мети виступають результати аналізу місця органів прокуратури в системі органів державної влади, можливості віднесення працівників прокуратури до службовців публічної служби.

Викладення основного матеріалу. Слід наголосити, що стосовно визначення місця прокуратури в системі органів державної влади в юридичній літературі існують різні підходи.

Так, О.М. Бандурка, визначаючи сутність прокуратури та її відмінність від інших органів держави, наголошує на тому, що вона не має законодавчих, адміністративних чи судових функцій; не втручається безпосередньо у господарську діяльність органів, за додержанням законності якими здійснюється нагляд; не піддає діяльність та акти відповідних органів державного управління оцінці з точки зору їх практичної доцільності, а лише здійснює нагляд за тим, щоб у нормативних актах і діяльності державних структур додержувався і правильно застосовувався закон [2, 41].

П.В. Шумський відстоював позицію щодо інтеграції прокуратури до складу системи виконавчої влади, зазначаючи, що включення прокуратури до складу Міністерства юстиції України чи до іншої структури виконавчої влади істотно змінило б рівень і зміст її наглядової функції за дотриманням законів, перетворило б її на відомчий чи міжвідомчий контроль [3, 19].

Інші вчені переконані в доцільності включення прокуратури до складу судової влади. Так, Л.М. Давиденко, розглядаючи прокуратуру як самостійний правовий інститут, запропонував «умовно» включити її до складу судової влади [4, 380]. М.В. Костицький стверджував, що до структури судової влади, крім судів, належать деякі види державних органів і установ, що обслуговують судову владу, у першу чергу органи попереднього слідства та органи прокуратури [5, 6]. Цієї ж думки дотримується О. Толочко, вважаючи, що прокуратура, як автономна система незалежних органів, повинна бути при судовій владі на правах самостійної підсистеми. Функції прокуратури безпосередньо пов'язані зі здійсненням правосуддя, а професії судді та прокурора за своїм характером споріднені. Крім того, віднесення прокуратури до судової влади жодним чином не означатиме посягання на особливий статус, повноваження і незалежність суддів, оскільки в Україні як на конституційному, так і на законодавчому рівнях відповідні гарантії існують [6, 46].

М.К. Якимчук переконаний, що віднесення прокуратури до судової влади призведе до зміни її правової природи і перетворить її скоріше в адміністративно-контрольний орган, суттєво обмежить незалежність прокурорів. Відбудеться скорочення їх соціально-економічного забезпечення з огляду на зрівняння прокурорського статусу, який, по суті, є процесуальним, зі статусом державних службовців у сфері управління. Крім того, на думку вченого, посилюється загроза того, що замість подальшої демократизації і збільшення потенціалу прокуратури щодо захисту прав людини і суспільних інтересів її можуть перетворити на орган, який здійснюватиме представницьтво інтересів виконавчої влади та її посадових осіб [7, 36–37].

Інша позиція у М.В. Косюти, який наголошує, що в сучасних умовах прокуратура являє собою самостійну гілку державної влади, виходячи із таких міркувань: а) органи прокуратури безумовно належать до державно-владних структур; б) прокурорська система в силу своєї єдності й централізації відзначається високим рівнем організаційної відокремленості; в) функції прокуратури докорінно відрізняються від функцій законодавчої, виконавчої й судової гілок влади; г) істотною специфікою відрізняються наглядові та інші повноваження прокуратури; д) розділ, присвячений прокуратурі, займає самостійне місце в Основному законі між виконавчою й судовою владою; е) перелік функцій, крім прокуратури, визначено безпосередньо в Конституції лише стосовно законодавчої, виконавчої й судової гілок влади. Крім того, М.В. Косюта не заперечує проти інтеграції прокуратури до складу контрольно-наглядової гілки влади разом з Конституційним Судом України та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, пояснюючи це тим, що всі ці органи здійснюють у межах своєї компетенції охорону конституційного ладу, захищають конституційну законність, а спільною метою прокуратури та зазначених органів є забезпечення верховенства Конституції України в нормотворчій і правозастосувальній діяльності, а завданням — практична діяльність, спрямована на досягнення цієї мети [8, 8–9].

На протипагу позиції М.В. Косюти слід навести аргументи В.І. Малюги про те, що прокуратура України перебуває поза межами гілок державної влади і представляє самостійний вид, форму державної діяльності та її влади, а також про те, що прокуратуру не слід відносити до законодавчої, т. зв. «контрольно-наглядової» гілки влади, оскільки віднесення прокуратури до будь-якої гілки влади буде означати ліквідацію прокуратури як єдиної, незалежної державної інституції, органу нагляду за додержанням законів [9, 6].

У цьому контексті слушною є думка П.О. Угровецького, що не треба ідеалізувати теорію розподілу державної влади, оскільки остання зазнала суттєвих доповнень, і навіть у чинній Конституції України в систему органів механізму держави, поряд з законодавчими, виконавчими органами та органами правосуддя, включено й самостійні форми, види державної діяльності з владними повноваженнями, а саме: виборчу діяльність, діяльність Президента України, а також діяльність прокуратури України, яким у Конституції України присвячено окремі розділи — III, V, VII. Окрім того, Основний Закон України не відніс до жодної з гілок влади діяльність таких конституційних органів, як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Національний банк України, Рахункова палата тощо [10, 17].

Теоретичні висновки, обґрунтовані П.О. Угровецьким, викликають зацікавленість, насамперед, у зв'язку із тим, що дослідник обґрунтовує доцільність віднесення органів прокуратури до органів публічної адміністрації, позаяк перші мають

такі ж ознаки: створені з метою безпосереднього здійснення конкретного виду державної діяльності; виконують діяльність, що характеризується чітко визначеною державною спрямованістю, цілями, завданнями та функціями, певним обсягом компетенції; реалізують свою діяльність з допомогою визначених державою форм і методів; мають певну організаційно-правову форму, внутрішню структуру і зовнішні зв'язки [10, 25–26]. Такий висновок П.О. Угровецький формулює на підставі доведення публічно-правової природи державної діяльності та, відповідно — такої ж природи діяльності прокуратури як державного органу, що виконує певну функцію держави.

Спираючись на теоретичні положення, обґрунтовані вченими, щодо визначення місця органів прокуратури в системі органів державної влади, доцільно зазначати про можливість віднесення органів прокуратури до органів публічної адміністрації, адже діяльність органів прокуратури спрямована на забезпечення прав і свобод людини і громадянина та захист публічного інтересу.

Безперечно, слід погодитись із думкою М.К. Якимчука про те, що служба в органах прокуратури, в силу особливостей правового статусу інституту прокуратури України, повноважень даного органу та його місця в системі державних органів, відзначається особливим характером [11].

Варто окреслити правову природу служби в органах прокуратури та встановити можливість віднесення останніх до службовців публічної служби.

Слід констатувати, що права природа служби в органах прокуратури належно не врегульована у Законі України «Про прокуратуру», а прийнятий у 1993 році Закон України «Про державну службу» ситуації не змінив. З 1 січня 2016 року Закон України «Про державну службу» втратить чинність (згідно із Законом України від 17.11.2011 р. № 4050-VI, враховуючи зміни, внесені Законами України від 20.11.2012 р. № 5483-VI, від 19.12.2013 р. № 714-VII, від 25.12.2014 р. № 62-VIII). Проблеми з визначенням правової сутності прокурорської служби залишились і після прийняття Конституції України.

Слід зауважити, що протягом певного часу вважалося, що у межах державної служби мають регулюватися такі питання, як встановлення посад в державних органах, правила заміщення посад, підбір працівників, регулювання службової діяльності, визначення терміну служби і порядку звільнення [12, 10]. У такому розумінні державна служба охоплювала всі категорії працівників, які були зайняті не лише в державному апараті, а й установах, організаціях — об'єктах управлінського впливу. Згодом було зроблено спробу обмежити зміст державної служби шляхом визначення її як специфічного організаційно-правового засобу формування й організації роботи особового складу всього державного апарату [13].

Як наголошує І.М. Троян, загальною проблемою державної служби в Україні є те, що вона не повною мірою задовольняє зростаючі потреби суспільства і держави у забезпеченні реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, ефективного виконання завдань і функцій держави. Негативні тенденції у функціонуванні системи державної служби спричинені значною мірою нестабільністю та непрестижністю державної служби, недодержанням у багатьох випадках вимог щодо політичної нейтральності державних службовців, систематичним незаконним впливом на державних службовців під час виконання ними службових обов'язків, невідповідністю їх статусу, матеріального забезпечення та

соціального захисту рівню покладеної на них відповідальності тощо [14, 16–17].

Ю.П. Битяк підкреслює зв'язок державної служби з іншими формами діяльності держави [15, 28]. Вчений пропонує два варіанти регулювання державної служби, прийнявши за основу єдине поняття «державна служба» [15, 126].

Законом України «Про державну службу», який вступить в силу з 1.01.2016 р., передбачено наступне визначення державної служби – це професійна діяльність державних службовців з підготовки пропозицій щодо формування державної політики, забезпечення її реалізації та надання адміністративних послуг [16]. Однак, таке поняття не усуне існуючих проблем уніфікації визначення державної служби, оскільки складно встановити статус особи як державного службовця, а також визначити відмінність державної служби від публічної.

У 2005 році з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України вперше, за прикладом більшості європейських країн, почав застосовуватися термін «публічна служба». Законодавче визначення поняття «публічна служба» міститься у нормах п. 15 ч. 1 ст. 3 КАС України – це діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [17].

Г.В. Фоміч зазначає, що поняття «публічна служба» є узагальнюючим поняттям, яке має власну структуру і характеризується неоднозначністю наукових поглядів до його розуміння – вузького і широкого. У вузькому значенні – це державна служба та служба в органах місцевого самоврядування [18, 6].

В.Б. Авер'янов доводив, що поняття публічної служби є похідним від поняття «публічна адміністрація». Публічна адміністрація є сукупністю державних і недержавних суб'єктів публічної влади, ключовими структурними елементами котрої є, по-перше, органи виконавчої влади і, по-друге, виконавчі органи місцевого самоврядування. Зважаючи на те, що публічно-правовий статус мають (повинні мати) не всі працівники зазначених органів, поняття публічної служби пропонується обмежити службою тих працівників, які безпосередньо виконують повноваження публічної адміністрації. Таким чином, не охоплюється поняттям публічної служби робота найманих працівників, яка може порівнюватися до аналогічної роботи на таких самих посадах у приватному секторі. Вчений зазначає, що публічні функції виконуються не лише суб'єктами публічної адміністрації, але й іншими суб'єктами, зокрема: державними та комунальними (муніципальними) закладами, організаціями, підприємствами. Такі суб'єкти, що інституційно належать до публічного сектору і виконують публічні функції (наприклад, невідкладна медична допомога, рятувальні служби тощо), вимагають особливого режиму праці, відмінного від роботи у приватному секторі. Тому залежно від обсягу публічних завдань (якщо за певних умов приватний сектор не повинен або не може виконувати відповідні завдання, які є необхідними для держави та суспільства) поняття публічної служби може розширюватися [19].

З таким підходом складно сперечатись, адже він сформульований, виходячи з сутності функцій, виконуваних суб'єктами, які перебувають на відповідних посадах, як публічних.

Вказуючи про публічно-правовий характер відносин щодо публічної служби, не можна оминати думку Р.С. Мельника, який зазначав про необхідність визначення інституту державної служби публічно-правовим утворенням та виведення його за

межі Загального адміністративного права, оскільки його норми не мають характеру загальних, базових положень для усіх підгалузей Особливого адміністративного права, до того ж, не узгоджується і з завданнями Загального адміністративного права, яке регулює лише основні та необхідні аспекти взаємовідносин між публічною адміністрацією та приватними особами. Інститут державної служби, на думку Р.С. Мельника, отримав самостійне, тобто незалежне від трудового законодавства правове регулювання у вигляді низки спеціальних законодавчих актів, що є необхідною умовою його подальшого прогресивного розвитку [20, 360–361].

Науковий підхід Р.С. Мельника відносно місця інституту державної служби у системі адміністративного права, безумовно, викликає зацікавленість, проте не є безспірним, особливо враховуючи назви структурних складових системи адміністративного права як навчальної дисципліни – Загальне та Особливе адміністративне право. Швидше за все, вчений мав на увазі загальну та Особливу частини адміністративного права. Однак, полеміка, що стосується проблеми місця державної служби у системі адміністративного права (як інституту чи підгалузі) має стати предметом окремого наукового аналізу. У межах предмету дослідження, присвяченого проблемі дисциплінарного провадження в органах прокуратури, точка зору Р.С. Мельника може бути врахована у частині, що стосується визнання інституту державної служби публічно-правовим утворенням та його відмежування від трудового законодавства.

Узагальнення судової практики щодо розгляду публічно-правових спорів, які випливають з відносин публічної служби, здійснює М.І. Цуркан. Дослідник визначає публічну службу як службу, що здійснюється на посадах в державних органах, їх апаратах та органах місцевого самоврядування і спрямована на здійснення суспільно-публічних функцій та надання управлінських послуг [21, 7].

Таким чином, М.І. Цуркан, відзначаючи публічно-правовий характер функцій публічної служби, конкретизує коло службовців такої служби особами, які працюють на посадах в державних органах, органах місцевого самоврядування.

О.В. Петришин до публічної служби відносить державну, муніципальну службу та службу у недержавних організаціях (громадських організаціях, політичних партіях, та навіть приватних підприємствах) [22, 139–140]. На його думку, публічній службі притаманні такі ознаки, як: 1) зайняття посади у відповідних органах і організаціях незалежно від форм власності і конкретних організаційних структур; 2) службова спрямованість діяльності, що полягає у діяльності не на себе, а на обслуговування «чужих» інтересів; 3) професійність службової діяльності, тобто здійснення такої діяльності на постійній основі, що потребує певних знань і наступності, та є основним джерелом матеріального забезпечення працівника [22, 139].

Враховання позиції О.В. Петришина дозволяє вказати про ключові ознаки публічної служби, до яких доречно віднести обов'язкову наявність посади та обслуговуючий характер публічно-правової діяльності.

У свою чергу, В.П. Тимошук та А.М. Школик методологічно розглядають публічну службу в інституційному та функціональному аспектах. З огляду на інституційний аспект публічна служба в найширшому розумінні може здійснюватись працівниками усіх організацій публічного сектору: органів державної влади (тобто не лише виконавчої, але й законодавчої та судової влади), державних підприємств та установ, органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств та установ. Таким чином, до поняття публічної служби включають діяльність пра-

цівників усіх інституцій, які виконують публічні завдання, в тому числі діяльність державних або муніципальних лікарів, вчителів тощо. У вужчому розумінні в інституційному вимірі публічну службу розглядають як діяльність службовців органів державної влади та органів місцевого самоврядування [23, 11].

Функціональний аспект є важливим з огляду на те, що протягом останніх десятиріч завдання публічної адміністрації в багатьох країнах виконуються не лише органами та організаціями публічного (державного та муніципального) сектору, але й делегуються громадським організаціям і навіть приватним структурам. Тобто, мова йде про розширення кола суб'єктів, залучених до виконання публічних функцій, і про визначення меж публічної служби через реалізацію публічних завдань [23, 11–12].

Проте при виборі підходу до розуміння суті публічної служби, на наш погляд, варто керуватися в першу чергу потребами правозастосовної практики.

В. Остапчук зазначає, що з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України розпочинається принципово нове процесуально-правове регулювання відносин, пов'язаних із проходженням служби в органах прокуратури як спеціалізованої публічної (державної) служби [24, 26]. Між тим, в останні роки з'явилися досить переконливі обґрунтування науковців щодо віднесення служби у прокуратурі до спеціалізованої державної служби [25, 48]. Адже прокурорська служба покликана забезпечувати діяльність держави в окремій, конкретно визначеній Законом України «Про прокуратуру» сфері. Цим же законом визначається правовий статус прокурорів, їхніх заступників, помічників та слідчих прокуратури.

Висновки. Отже, на підставі проведеного аналізу існуючих наукових підходів щодо розкриття змісту публічної служби доцільно визначити службу в органах прокуратури як публічну. Віднесення служби в органах прокуратури до державної служби можливе в порядку наукової дискусії у разі прийняття широкого розуміння терміну «державна служба», яким позначається служба, спрямована на виконання державних функцій. Разом з тим, відсутні протиріччя та існує наступність у розвитку наукового підходу щодо належності служби в органах прокуратури до публічної служби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 13 (03.06.2015). – Ст. 864.
2. Бандурка О. Прокуратура : думки про її реорганізацію / О. Бандурка // Право України. – 1995. – №8. – С. 40–43.
3. Шумський П. В. Прокуратура в системі державних органів України / П. В. Шумський – Хмельницький : Інст-т регіон.управління і права, 1996. – 54 с.
4. Давиденко Л.М. Місце і роль прокуратури в механізмі державної влади / Л.М. Давиденко // Правова система України : теорія і практика : матер. наук.-практ. конф. – К. : МВС України, 1993. – С. 379–380.
5. Костицький М.В. Судова влада : світовий досвід і принципи судової реформи в Україні / М.В. Костицький // Суди в Україні: зб. матер. та нормативно-правових актів до семінару з питань створення і повноважень спеціалізованих судів / [ред. В. В. Медведчук; В. В. Костицький]. – Івано-Франківськ: ЛІК, 1999. – С. 3–16.
6. Толочко О. Реформування органів прокуратури : інституційний аспект / О. Толочко // Прокуратура України: історія, сьогодення та перспективи: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листопада 2011 р.) /

[редкол.: Ю. М. Дьомін [та ін.]. — К.: Національна академія прокуратури України, 2012. — С. 45—48.

7. Якимчук М. Актуальні питання трансформації функції прокуратури та її ролі в системі органів державної влади України / М. Якимчук // Прокуратура України: історія, сьогодення та перспективи: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листопада 2011 р.) / [редкол.: Ю.М. Дьомін (відпов. ред.), М.К. Якимчук, І.М. Козьяков та ін.]. — К.: Національна академія прокуратури України, 2012. — С. 35—38.

8. Косюта М.В. Проблеми та шляхи розвитку прокуратури України в умовах побудови демократичної правової держави: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.10. — Х., 2002. — 33 с.

9. Малюга В.І. Принципи організації та діяльності прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. — К., 2002. — 205 с.

10. Угровецький П.О. Адміністративні акти органів прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. — Х., 2011. — 195 с.

11. Якимчук М.К. Проблеми правового регулювання служби в органах прокуратури України / М.К. Якимчук // Науковий вісник Чернівецького університету. — Серія: Правознавство. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lawreview.chnu.edu.ua/article.php?lang=ua&visnuk=15&article=336>

12. Дубенко С.Д. Державна служба і державні службовці в Україні: навч.-метод. посіб. / Дубенко С.Д.; ред. Н. Р. Нижник. — К.: Ін Юре, 1999. — 270 с.

13. Сіцінський А.С. Державна служба і державна бюрократія / А. С. Сіцінський // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/674.pdf>

14. Троян І.М. Державна служба в органах державного пожежного нагляду: адміністративно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. — Херсон, 2012. — 198 с.

15. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: проблеми становлення, розвитку та функціонування: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. — Х., 2006. — 419 с.

16. Про державну службу: Закон України від 17.11.2011 № 4050-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 26 (29.06.2012). — Ст. 273.

17. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Офіційний вісник України. — 2005. — № 32 (26.08.2005). — Ст. 1918.

18. Фоміч Г.В. Адміністративні процедури у публічній службі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. — О., 2010. — 20 с.

19. Авер'янов В. Актуальні завдання створення нового законодавства про державну службу в Україні / В. Авер'янов // Юстиніан. — 2005. — № 8. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1843>

20. Мельник Р.С. Система адміністративного права України: моногр. / Р.С. Мельник. — Х.: Вид-во Харківського національного університету внутрішніх справ, 2010. — 398 с.

21. Цуркан М.І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів: моногр. / М.І. Цуркан. — Х.: Право, 2010. — 216 с.

22. Петришин А.В. Государственная служба. Историко-теоретические предпосылки, сравнительно-правовой и логико-понятийный анализ: моногр. / А.В. Петришин. — Х.: Факт, 1998. — 182 с.

23. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / [ред. В.П. Тимошук, А.М. Школик]. — К.: Конус-Ю, 2007. — 735 с.

24. Остапчук В. Щодо сутності і правових аспектів служби в органах прокуратури як спеціалізованої публічної служби та порядку доступу до неї / В. Остапчук // Вісник національної академії прокуратури України. — 2011. — № 1. — С. 25—32.

25. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: моногр. / Ю.П. Битяк. — Х.: Право, 2005. — 304 с.

